

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21267>

УДК 271.2:27-184:355.01(477)

РЕЛІГІЙНА АКсіОЛОГІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ У ВИМІРІ ПРАВОСЛАВНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦІННІСНОГО ПРОСТОРУ**Геннадій Целковський¹****Андрій Складан²****Іван Апаршин³**

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
h.a.tselkovskyy@udu.edu.ua | <https://orcid.org/0000-0002-2652-9506>
a.skladan@udu.edu.ua | <https://orcid.org/0009-0006-7388-7863>
ioaparshin@udu.edu.ua | <https://orcid.org/0009-0008-3899-4596>

Анотація. У статті досліджено релігійну аксіологію в умовах російсько-української війни з акцентом на православній антропології як підставі осмислення людської гідності, свободи, відповідальності та жертвової солідарності. Показано, що європейський ціннісний простір, нормативно виражений у статті 2 Договору про ЄС і Хартії основних прав ЄС, виявляє суттєві перетини з православним персоналістичним баченням людини, хоча ґрунтується на іншій мові обґрунтування – правовій і політичній. Обґрунтовано, що війна загострює не лише політичний, а й антропологічний конфлікт, а сучасні релігійні медіа виступають каналом інтерпретації та публічної трансляції цінностей.

Ключові слова: релігійна аксіологія, православна антропологія; образ Божий; людська гідність; свобода; солідарність; європейські цінності; релігійні медіа; російсько-українська війна.

Вступ

Проблема релігійної аксіології в умовах повномасштабної російсько-української війни набула не лише світоглядного, а й безпосередньо суспільно-політичного значення. Війна загострила питання про те, яким є образ людини, який тип свободи визнається нормативним і які межі має моральна відповідальність спільноти перед особою. У цьому контексті православна антропологія важлива не як суто конфесійна доктрина, а як система смислів, що визначає людську гідність, покликання до свободи, спосіб співбуття з ближнім і ставлення до насильства.

Сучасні дослідження дають змогу розглядати цю проблему в кількох взаємопов'язаних вимірах. В. Лозовицький показує, що в новітньому українському православному богослов'ї посилюється мотив «відкритого православ'я», у межах якого свобода, толерантність і відкритість до діалогу поєднуються зі збереженням догматичної ідентичності (Лозовицький 2023). Г. Христокін розкриває суспільно-трансформаційний потенціал відкритого православ'я в контексті повоєнної відбудови України, показуючи, що воно здатне виступати чинником громадянської консолідації та морального відновлення суспільства (Христокін 2024). Н. Іщук та Г. Христокін досліджують цінності громадянського суспільства як об'єднуючий чинник православної спільноти та аналізують відмінності у підходах різних церков до ціннісних пріоритетів у їхніх офіційних документах (Ishchuk and Khrystokin 2022; Христокін 2024). Е. Артемі систематизує основні онтологічні константи православної антропології й наголошує на нерозривному зв'язку антропології з христологією, сотеріологією та еклезіологією (Artemi 2024). П. Ладусер, зі свого боку, показує, що модерне православне богослов'я сформувало «світлопідтверджувальну» теологію, яка дозволяє осмислювати людину і творіння поза хибною опозицією між духовним і суспільно-історичним (Ladouceur 2024). Д. Менса Онума та А.

Ніколаїдес пов'язують православне розуміння прав людини з образом Божим, людською гідністю й моральною відповідальністю особи (Mensah Onumah and Nicolaides 2021).

Для осмислення зв'язку між православною антропологією, історією та суспільством важливою є стаття І. Куташи, у якій розмежовано національну самосвідомість як форму історичної самоприсутності народу та руйнівний етноцентричний націоналізм (Kutash 1991). У новітніх працях Р. Елснер, О. Горкуші, Л. Филипович та О. Бучми воєнний контекст аналізується як простір, де теологічні парадигми, релігійна безпека, свобода совісті та національна суб'єктність безпосередньо впливають на суспільну стійкість (Elsner 2025; Горкуша 2025; Горкуша і Филипович 2025; Бучма 2025).

Окремий вимір становить медіалізація цінностей. У сучасному публічному просторі релігійні цінності входять у масову свідомість не лише через Святе Письмо, Передання чи літургійну практику, а дедалі частіше через їх медійні інтерпретації, цифрові наративи та алгоритмічно посилені форми політичної комунікації (Складан 2025; Tselkovskiy and Skladan 2026). Відтак дослідження передбачає осмислення не лише змісту православних і європейських цінностей, а й механізмів їх сучасної публічної циркуляції.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є комплексний аналіз релігійної аксіології в умовах російсько-української війни у двох взаємопов'язаних вимірах – православно-антропологічному та європейському нормативно-ціннісному.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: 1) окреслити базові аксіологічні категорії православної антропології; 2) уточнити нормативне ядро європейського ціннісного простору на підставі офіційних актів Європейського Союзу; 3) з'ясувати, як війна змінює способи актуалізації цих цінностей у суспільстві; 4) проаналізувати роль релігійних медіа та цифрової комунікації у формуванні й

деформації ціннісних наративів; 5) визначити точки перетину та напруги між православною аксіологією і європейськими цінностями.

Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження становить поєднання аксіологічного, порівняльного, герменевтичного та дискурс-аналізу. Аксіологічний підхід дав змогу виокремити ключові цінності, що структурують православне розуміння людини і суспільства. Порівняльний підхід використано для зіставлення цих цінностей із нормативним ядром Європейського Союзу. Герменевтичний аналіз застосовано до богословських і філософсько-релігійних текстів. Дискурс-аналіз використано для виявлення конкурентних наративів у сучасних публікаціях православних медіа та цифрового комунікативного середовища, де відбувається ціннісна інтерпретація та переозначення релігійних понять в умовах війни.

Результати

Православна антропологія базується на тому, що людина створена за образом і подобою Божою, тому її гідність не є похідною від держави, права чи суспільної користі. У цій перспективі особа мислиться як істота свободи, реляційна за своєю природою та відповідальна, покликана до зростання в любові, правді та обоженні. Відтак православне розуміння людини не зводиться ні до біологічного індивіда, ні до політичної функції, а поєднує онтологічну гідність, моральну свободу і церковно-спільнотний вимір людського існування (Artemi 2024; Mensah Onumah and Nicolaidis 2021).

У такому баченні війна постає не лише як зіткнення держав або ідеологій, а як антропологічна криза, оскільки вона вражає самі засади людяності: життя, свободу, відповідальність за ближнього й можливість мирного співбуття. Разом із тим сучасне православне богослов'я не ототожнює духовність із втечею від історії. П. Ладусер переконливо показує, що модерні православні теології сформували так звані «теології утвердження світу» (*world-affirming theologies*), у межах яких творіння, культура і суспільство осмислюються як простір служіння, а не як реальність, що підлягає відкиданню (Ladouceur 2024). У новітньому українському богословському контексті ця лінія поєднується з ідеєю «відкритого православ'я», де вірність традиції не заперечує свободи, толерантності та діалогу (Лозовицький 2023). Обидві позиції мають безпосереднє значення для нашого дослідження: вони показують, що православна антропологія здатна бути ресурсом суспільної стійкості та аксіологічного осмислення воєнного досвіду, а не лише конфесійною доктриною.

Важливим у контексті осмислення європейського ціннісного простору є співвідношення православної антропології з національною самосвідомістю, адже в межах європейської політико-правової традиції національна ідентичність визнається складовою культурного різноманіття, що співіснує з фундаментальними цінностями людської гідності, свободи,

демократії та прав людини. Це положення закріплено, зокрема, у ст. 4(2) Договору про Європейський Союз, яка зобов'язує ЄС поважати національну ідентичність держав-членів. У цьому вимірі національна ідентичність постає не як альтернатива універсальним цінностям, а як форма їх конкретно-історичного втілення, що узгоджується з православним розумінням особи як вкоріненої у спільноті, культурі та історії. І. Куташ зауважував, що певний ступінь національної самосвідомості є неминучим для православної антропології, бо людина живе історично, культурно й церковно, тобто як «громадянин неба» і водночас учасник конкретної земної спільноти (Kutash 1991). Проте цей мотив не слід змішувати з етноцентричним націоналізмом: йдеться радше про визнання того, що особа входить у світ через мову, пам'ять, культуру й локальну церковну традицію. За умов війни саме це розрізнення допомагає відмежувати захист людської й національної гідності від сакралізації політичного домінування.

У сучасних умовах взаємодія між антропологією, ідентичністю та цінностями значною мірою опосередковується медіа-простором, у якому відбувається їх актуалізація, інтерпретація та переосмислення. Саме тому особливого значення набуває медіа-вимір трансляції цінностей, оскільки вони дедалі більше формуються і передаються не лише через Святе Письмо та Передання, а й через інформаційний простір. Сучасні дослідження засвідчують, що цифрові технології та алгоритмічно керовані комунікації здатні істотно впливати на суспільну свідомість, формуючи моральні орієнтири, уявлення про істину та моделі поведінки (Tselkovskyi and Skladan 2026). У цьому контексті православні медіа виступають не лише каналом інформування, але й простором формування аксіологічних наративів, у яких інтерпретуються категорії правди, справедливості, гідності та свободи (Складан 2025). Аналіз цих наративів засвідчує, що в умовах війни конкуруючі інтерпретації одних і тих самих православних цінностей виконують різні суспільні функції: одні легітимізують спротив агресії та підтримують солідарність, інші через маніпулятивні практики підривають здатність людини до вільного й відповідального вибору. Водночас цифрове середовище створює нові виклики для православної антропології, зокрема через поширення дезінформації та маніпулятивних практик, що можуть підривати здатність людини до вільного та відповідального вибору, а отже – ставити під загрозу саму ідею людини як образу Божого. У цьому сенсі питання трансляції цінностей у медіа-просторі набуває особливої ваги в умовах російсько-української війни, де інформаційна боротьба стає невід'ємною частиною конфлікту цінностей, пов'язаного з утвердженням людської гідності, свободи та правди як у православному, так і в європейському аксіологічному вимірі. Саме тому для розуміння цього конфлікту цінностей необхідно окреслити, яким чином людська

гідність, свобода та відповідальність концептуалізуються в європейському нормативному просторі.

Європейський ціннісний простір формулює подібні за змістом уявлення про людину, її гідність і свободу, однак робить це в іншій – нормативно-правовій – мові. Зокрема, стаття 2 Договору про Європейський Союз визначає людську гідність, свободу, демократію, рівність, верховенство права та права людини як засадничі цінності Союзу, тоді як Хартія основних прав Європейського Союзу систематизує їх через виміри гідності, свобод, рівності, солідарності та справедливості (Consolidated Version of the Treaty on European Union 2016; Charter of Fundamental Rights of the European Union 2016). Отже, між православною антропологією та європейським нормативним порядком існує не повна тотожність, проте простежується суттєва зона перетину, зосереджена навколо персоналістичного розуміння людини як носія гідності, свободи та відповідальності.

Отримані результати показують, що напруга між православною та європейською аксіологіями проходить не стільки між самими цінностями, скільки між різними способами їх обґрунтування та інтерпретації. У православній антропології гідність, свобода й солідарність мають богословсько-онтологічний статус, пов'язаний із розумінням людини як образу Божого; у європейському правовому просторі вони постають як універсальні нормативні принципи. У цьому сенсі продуктивніше говорити не про опозицію «Церква – Європа», а про взаємодію двох мов опису людини – богословсько-етичної та правово-політичної.

Саме така відмінність у способах обґрунтування цінностей вимагає уточнення підходів до аналізу ролі релігії в сучасних конфліктах. Для адекватного розуміння цієї ролі недостатньо тлумачити релігію лише як зовнішній ресурс політичної мобілізації або як інструмент ідеологічного впливу. Така редуція не пояснює, чому одні й ті самі релігійні традиції в різних контекстах можуть легітимувати цілком протилежні суспільні позиції – від виправдання насильства до обґрунтування солідарності, від сакралізації імперської експансії до богословського осмислення справедливого спротиву. Саме на це звертає увагу Р. Елснер, коли критикує тезу про суто політичну інструменталізацію православ'я і наголошує, що вирішальне значення мають внутрішні богословські парадигми, які визначають ставлення до правди, єдності, іншості, сакрального та пророцького голосу Церкви. На її думку, вплив православних церков на суспільні процеси в Україні та поза нею коріниться не лише у взаєминах з державою, а й у глибинних теологічних уявленнях про спільноту, авторитет, насильство, примирення й істину (Elsner 2025). Тому російсько-українську війну доцільно розглядати не лише як зіткнення політичних систем чи церковних юрисдикцій, а як конфлікт різних антропологічних і соціально-етичних моделей,

що по-різному відповідають на питання про людину, її свободу, відповідальність і межі допустимого насильства.

У цьому контексті особливого значення набуває концепція «відкритого православ'я», яку аналізує В. Лозовицький на матеріалі богослов'я митрополита Епіфанія. Її важливість для нашого дослідження полягає в тому, що вона репрезентує альтернативну – неімперську й недомінативну – модель православної антропології. У цій моделі людина мислиться не як об'єкт підпорядкування абстрактній «єдності» чи цивілізаційній місії, а як вільна й відповідальна особа, покликана до діалогу, морального вибору та відкритості до іншого без втрати власної традиції. Лозовицький підкреслює, що в межах такого підходу православна антропологія доповнюється рисами, необхідними для сучасного плюралістичного світу, – толерантністю, свободою, відкритістю та здатністю до міжкультурного й міжрелігійного діалогу при збереженні вірності православної істині (Лозовицький 2023). Ідеться не про секуляризацію православ'я і не про його розчинення в ліберальному дискурсі, а про таку форму богословської самосвідомості, у якій гідність особи, свобода волі та повага до іншості не суперечать церковній традиції, а розкривають її моральний потенціал у сучасному світі. Саме тому «відкрите православ'я» можна розглядати як одну з форм української богословської відповіді на виклики війни, імперської ідеології та цивілізаційного насильства. Суспільно-практичний вимір цього богословського ресурсу розкриває Г. Христокін, показуючи, що відкрите православ'я здатне виступати реальним чинником суспільних перетворень у повоєнному відновленні України (Христокін 2021).

На протилежному полюсі постає ідеологія «руського мира», яка пропонує принципово іншу модель людини й спільноти. Якщо в українському варіанті православної самосвідомості акцент робиться на свободі, гідності, відповідальності та відкритості, то «руський мир» ґрунтується на уніфікації, підпорядкуванні, сакралізації влади й витісненні іншості як загрози. Саме тому О. Горкуша наголошує, що український ціннісний горизонт і «руський мир» є не просто різними політичними чи культурними орієнтаціями, а онтологічно та антропологічно несумісними моделями, оскільки вони пропонують протилежні відповіді на питання про природу людини, істину, спільне життя та історичне покликання. У цій перспективі конфлікт між Україною та Росією виявляється не лише боротьбою за територію чи геополітичний вибір, а й зіткненням двох відмінних способів розуміння людського буття: один утверджує свободу й гідність особи в межах відкритої політичної та духовної спільноти, інший підпорядковує особу колективній ідеологемі, імперській місії та тоталізованому образу «священної єдності». Саме в цьому глибшому вимірі стає зрозуміло, чому війна в Україні є також війною антропологій і чому аналіз православної антропології є ключем до

осмислення її аксіологічного та цивілізаційного змісту (Горкуша 2025; Горкуша і Филипович 2025).

Водночас важливим є і правове-інституційний вимір цього протистояння, який дозволяє конкретизувати антропологічні та ціннісні відмінності у практичній площині. Як показує О. Бучма, російсько-українська війна має не лише політичний чи геополітичний характер, а є також «війною світів», у якій протистоять різні культурно-цивілізаційні та ціннісні моделі, зокрема конструкт «руського міра» і український суспільний проєкт, орієнтований на право, свободу та людську гідність. У цьому контексті особливого значення набуває релігійно-правовий вимір національної безпеки, адже саме гарантії свободи совісті, релігійного плюралізму та дотримання прав людини виступають запобіжником внутрішньої духовної дезінтеграції суспільства. Відтак принцип світськості держави і забезпечення релігійних прав і свобод постають не лише як юридичні норми, а як складова ширшого ціннісного порядку, що протистоїть інструменталізації релігії та її використанню як засобу ідеологічного домінування (Бучма 2025).

Це ціннісне протистояння набуває додаткового теоретичного виміру, якщо звернутися до сучасних філософсько-правових концепцій обґрунтування прав людини. Як зазначає Г. Христокін, у новітніх концепціях права людини відбувається відхід від класичних уявлень про їх природну або трансцендентальну заданість, і натомість формується розуміння прав як таких, що ґрунтуються на онтології людського існування, ідентичності та міжсуб'єктній взаємодії. Права людини постають не як абстрактна універсальність, а як результат культурного та інтеркультурного дискурсу, в межах якого різні спільноти намагаються узгодити уявлення про гідність, свободу та межі допустимого (Христокін 2021). Ця позиція корелює з нашим висновком про те, що між православною антропологією та європейським нормативним порядком існує не повна тотожність, а простір діалогу між різними мовами обґрунтування спільних цінностей.

У релігійно-суспільній площині така різниця в способах осмислення гідності, свободи та суспільної приналежності набуває форми конфлікту нарративів. Як показують дослідження Г. Христокіна та В. Лозовицького, православна криза в Україні є не лише інституційним або канонічним конфліктом, а передусім конфліктом нарративів – систем смислів, через які різні спільноти інтерпретують історію, ідентичність та сучасність. Ці нарративи формують відмінні моделі легітимності, влади та спільнотної належності, що унеможлиблює діалог і загострює протистояння. Особливо показовим є те, що конфлікт розгортається не на рівні догматичних відмінностей, а на рівні політичних, культурних та ідентифікаційних уявлень, що ще раз підтверджує його антропологічний характер (Khrystokin and Lozovytskyi 2024; Ishchuk and Khrystokin 2022).

Отже, саме конфлікт нарративів показує, що зближення православної антропології з європейським ціннісним простором не слід ідеалізувати. Зони напруги зберігаються там, де богословсько вмотивована колективна ідентичність стикається із секулярними механізмами нормативного регулювання, а також у питаннях співвідношення традиції, плюралізму та індивідуальних прав. Проте український військовий досвід засвідчив, що визначальною є не сама наявність цих розбіжностей, а здатність різних ціннісних мов консолідувати суспільство довкола захисту гідності, свободи й права на власну політичну та культурну суб'єктність.

Обговорення

Отримані результати засвідчують, що релігійна аксіологія в умовах російсько-української війни не зводиться до простої трансляції усталених цінностей, а стає динамічним полем їхньої інтерпретації, конкуренції та переосмислення. Висновок про богословсько-онтологічне підґрунтя православної аксіології узгоджується з позицією Е. Артемі (Artemi 2024), однак суперечить редукціоністським тлумаченням релігії як виключно політичного ресурсу, обмеженість яких переконливо показує Р. Елснер (Elsner 2025). Виявлена зона перетину між православною та європейською аксіологіями не означає їх повної тотожності: спільні за змістом цінності — гідність, свобода, солідарність — можуть по-різному інтерпретуватися в межах «відкритого православ'я» (Лозовицький 2023) та ідеології «руського міра» (Горкуша 2025). Саме тому конфлікт нарративів, про який пишуть Г. Христокін і В. Лозовицький (Khrystokin and Lozovytskyi 2024), є не другорядною, а визначальною рисою сучасної релігійно-суспільної ситуації в Україні.

Окремого дослідження потребує вплив алгоритмічно керованих комунікацій на трансформацію релігійних цінностей у цифровому середовищі (Tselkovskyi and Skladan 2026), а також питання про те, чи здатне «відкрите православ'я» зберігати власну ідентичність в умовах дедалі більшої медіалізації та конкуренції цифрових нарративів.

Висновки

Російсько-українська війна виявляє релігійну аксіологію не лише як сферу моральних настанов, а передусім як антропологічну проблему, оскільки йдеться про захист людини як образу Божого, носія гідності, свободи, відповідальності та права на спільнотне існування. У цьому сенсі війна постає як конфлікт різних способів осмислення людини, істини, влади та спільного життя.

Між православною антропологією та європейським ціннісним простором простежується суттєва зона перетину, зосереджена навколо персоналістичного розуміння людини як носія гідності, свободи й відповідальності. Водночас ця близькість не означає повної тотожності: православна традиція обґрунтовує ці цінності в богословсько-онтологічній перспективі образу Божого, тоді як європейський нормативний порядок формулює їх у правово-

політичній мові прав людини, демократії та верховенства права. Продуктивнішою є не констатація цього розходження, а розуміння його як підстави для діалогу двох мов опису людини – мов, які в умовах війни виявляються спроможними до взаємного зближення навколо спільних ціннісних орієнтирів.

Український контекст засвідчує, що принципового значення набуває відмінність між відкритими та імперськими моделями православної самосвідомості. Концепція «відкритого православ'я» репрезентує таку форму богословської антропології, у якій вірність традиції поєднується з відкритістю до діалогу, свободою, відповідальністю та повагою до інших. Натомість ідеологія «руського мира» ґрунтується на уніфікації, підпорядкуванні, сакралізації влади та витісненні іншості, а тому постає онтологічно й антропологічно несумісною з українським ціннісним горизонтом.

Вагомим виміром цього протистояння є правове-інституційна площина. Гарантії свободи совісті, релігійного плюралізму, прав людини та світський характер держави виявляються не лише юридичними механізмами, а й запобіжниками внутрішньої духовної дезінтеграції суспільства. У цьому сенсі право виступає не зовнішнім щодо релігії чинником, а способом публічного захисту людської гідності та свободи в умовах війни.

Сучасна циркуляція цінностей здійснюється не лише через Святе Письмо, Передання, богословські тексти чи правові акти, а й через медіа-простір, цифрові платформи та алгоритмічно керовані комунікації. Аналіз православних медіа в умовах війни засвідчує, що конкуруючі наративи, які формуються в цьому просторі, виконують протилежні аксіологічні функції: одні підтримують гідність, солідарність і правду, інші слугують інструментом маніпуляції та ціннісної дезорієнтації. Відтак релігійні медіа є не нейтральним каналом трансляції цінностей, а ареною їхньої боротьби. Саме тому особливого значення набуває аналіз релігійних і політичних наративів, через які суспільство осмислює війну, свободу, правду, солідарність і справедливість.

Релігійна аксіологія в умовах війни стає консолідуючим чинником лише тоді, коли підтримує гідність особи, свободу, правду, солідарність і відповідальність та відмовляється від сакралізації насильства, імперської винятковості й символічного домінування.

Список літератури

1. Бучма О. О. Релігійно-правовий аспект національної безпеки в умовах російської війни проти України. *Філософська думка*. 2025. № 2. С. 35–54. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2025.02.035>.
2. Горкуша О., Филипович Л. Суспільно-релігійні відносини в оптиці російсько-української війни: корекція методологічних підходів. *Філософська думка*. 2025. № 2. С. 7–34. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2025.02.007>.
3. Лозовицький В. М. Принципи «відкритого православ'я» у богослов'ї митрополита Київського і всієї України Єпіфанія. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.2>.
4. Складан А. А. Православні медіа і війна в Україні: конкуруючі релігійні наративи миру та справедливості.

Культурологічний альманах. 2025. № 3. С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.3.5>.

5. Христокін Г. В. Ідея прав людини: пошук нових підходів обґрунтування в добу глобальних трансформацій. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 (21). С. 92–98. DOI: <https://doi.org/10.33270/02212101.92>.
6. Христокін Г. Відкрите православ'я як відповідь на покликання Церкви в сучасному світі. *Релігія в Україні*. URL: <https://www.religion.in.ua/main/51816-vidkrite-pravoslavya-yaak-vidpovid-na-poklikannya-cerkvi-v-suchasnomu-sviti.html> (дата звернення 11.01.2026).
7. Artemi E. Man According to Orthodox Christian Anthropology: The Ontological Constants of His Constitution. *Scientific Annals of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi. Orthodox Theology*. 2024. Vol. 29, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.47743/ASTO.2024.29.2.1>.
8. Charter of Fundamental Rights of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2016. C 202. P. 389–405. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj (дата звернення: 30.01.2026).
9. Consolidated Version of the Treaty on European Union. Art. 2. *Official Journal of the European Union*. 2016. C 202. P. 17. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/art_2/oj (дата звернення: 29.01.2026).
10. Elsner R. The Role of Orthodoxy in Ukraine's Response to War: From Politics to Theology. *Canadian Slavonic Papers*. 2025. Vol. 67, iss. 1–2. P. 129–146. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.2025.2500198>.
11. Horkusha O. Ontological-anthropological Dichotomy and Metaphysical Incompatibility of the "Russkii Mir" and the Ukrainian World. *Філософська думка*. 2025. № 3. С. 114–134. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2025.03.114>.
12. Ishchuk N., Khrystokin H. Civil Society Values as a Uniting Factor of the Ukrainian Orthodox Community. *Journal of Ecumenical Studies*. 2022. Vol. 57, no. 2. P. 282–296. DOI: <https://doi.org/10.1353/ecu.2022.0021>.
13. Khrystokin H., Lozovytskyi V. The Conflict of Orthodox Narratives in Ukrainian Society: Searching for a Methodology to Analyze the Religious Crisis. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2024. Vol. 44, iss. 3. Art. 3. P. 13–31. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2494>.
14. Kutash I. G. The Nationalism of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church: A Stage in Global Consciousness. *Arc: The Journal of the Faculty of Religious Studies*. 1991. Vol. 19. P. 109–121.
15. Ladouceur P. World-Affirming Theologies in Modern Orthodox Christianity. *Religions*. 2024. Vol. 15, no. 10. Art. 1174. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15101174>.
16. Mensah Onumah J., Nicolaides A. Human Rights and Eastern Orthodox Understanding and Teachings for a Troubled World. *Pharos Journal of Theology*. 2021. Vol. 102. Art. 3. DOI: <https://doi.org/10.46222/pharosjot.1029>.
17. Tselkovskyi G., Skladan A. Artificial Intelligence in Political Communication: Philosophical and Theological Implications for Religious Values and European Integration Processes in Ukraine. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*. 2026. Vol. 25, iss. 73. P. 3–18. URL: <https://thenewsri.ro/index.php/njsri/article/view/957/155> (дата звернення: 30.01.2026).

References

1. Buchma, Oleh O. 2025. "Relihiino-pravovyi aspekt natsionalnoi bezpeky v umovakh rosiiskoi viiny proty Ukrainy" ["Religious and Legal Aspect of National Security in the Context of the Russian War against Ukraine"]. *Filosofska dumka* [Philosophical Thought] 2: 35–54. <https://doi.org/10.15407/fd2025.02.035>.
2. Horkusha, Oksana, and Liudmyla Fylypovych. 2025. "Suspilno-relihiini vidnosyny v optytsi rosiisko-ukrainskoi viiny: korektsiia metodolohichnykh pidkhodiv" [Socio-Religious Relations in the Optics of the Russian-Ukrainian War: Correction of Methodological Approaches]. *Filosofska dumka* [Philosophical Thought] 2: 7–34. <https://doi.org/10.15407/fd2025.02.007>.
3. Lozovytskyi, Vasyl. 2023. "Pryntsy py 'vidkrytoho pravoslavia' u bohoslovi mytropolityta Kyivskoho i vsiiei Ukrainy Epifaniia" [The Principles of 'Open Orthodoxy' in the Theology of Metropolitan Epiphanius of Kyiv and All Ukraine].

- Kulturolohichniy almanakh* [Culturological Almanac] 4: 12–19. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.2>.
4. Skladan, Andrii. 2025. "Pravoslavni media i viina v Ukraini: konkuriuchi relihiini naratyvy myru ta spravedyvosti" [Orthodox Media and the War in Ukraine: Competing Religious Narratives of Peace and Justice]. *Kulturolohichniy almanakh* [Culturological Almanac] 3: 36–43. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.3.5>.
5. Khrystokin, Hennadii. 2021. "Ideia prav liudyny: poshuk novykh pidkhodiv obruntuвання v dobu hlobalnykh transformatsii" [The Idea of Human Rights: Search for New Approaches to Justification in the Age of Global Transformations]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava* [Philosophical and Methodological Problems of Law] 1 (21): 92–98. <https://doi.org/10.33270/02212101.92>.
6. Khrystokin, Hennadii. n.d. "Vidkryte pravoslavia yak vidpovid na poklykannia Tserkvy v suchasnomu sviti" ["Open Orthodoxy as a Response to the Calling of the Church in the Modern World"]. *Relihiia v Ukraini* [Religion in Ukraine]. <https://www.religion.in.ua/main/51816-vidkryte-pravoslavya-yak-vidpovid-na-poklykannya-cerkvi-v-suchasnomu-sviti.html>.
7. Artemi, Eirini. 2024. "Man According to Orthodox Christian Anthropology: The Ontological Constants of His Constitution." *Scientific Annals of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi. Orthodox Theology* 29 (2). <https://doi.org/10.47743/ASTO.2024.29.2.1>.
8. Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2016. *Official Journal of the European Union* C 202: 389–405. https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj.
9. Consolidated Version of the Treaty on European Union. 2016. Art. 2. *Official Journal of the European Union* C 202: 17. https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/art_2/oj.
10. Elsner, Regina. 2025. "The Role of Orthodoxy in Ukraine's Response to War: From Politics to Theology." *Canadian Slavonic Papers* 67 (1–2): 129–146. <https://doi.org/10.1080/00085006.2025.2500198>.
11. Horkusha, Oksana. 2025. "Ontological-anthropological Dichotomy and Metaphysical Incompatibility of the 'Russkii Mir' and the Ukrainian World." *Filosofska dumka* [Philosophical Thought] 3: 114–134. <https://doi.org/10.15407/fd2025.03.114>.
12. Ishchuk, Nataliia, and Hennadii Khrystokin. 2022. "Civil Society Values as a Uniting Factor of the Ukrainian Orthodox Community." *Journal of Ecumenical Studies* 57 (2): 282–296. <https://doi.org/10.1353/ecu.2022.0021>.
13. Khrystokin, Hennadii, and Vasyl Lozovytskyi. 2024. "The Conflict of Orthodox Narratives in Ukrainian Society: Searching for a Methodology to Analyze the Religious Crisis." *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 44 (3): 13–31. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2494>.
14. Kutash, Ihor G. 1991. "The Nationalism of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church: A Stage in Global Consciousness." *Arc: The Journal of the Faculty of Religious Studies* 19: 109–121.
15. Ladouceur, Paul. 2024. "World-Affirming Theologies in Modern Orthodox Christianity." *Religions* 15 (10): 1174. <https://doi.org/10.3390/rel15101174>.
16. Mensah Onumah, Joseph, and Angelo Nicolaidis. 2021. "Human Rights and Eastern Orthodox Understanding and Teachings for a Troubled World." *Pharos Journal of Theology* 102 (3). <https://doi.org/10.46222/pharosjot.1029>.
17. Tselkovskiy, Gennadii, and Andrii Skladan. 2026. "Artificial Intelligence in Political Communication: Philosophical and Theological Implications for Religious Values and European Integration Processes in Ukraine." *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 25 (73): 3–18. <https://thenewsri.ro/index.php/njsri/article/view/957/155>.

Hennadii Tselkovskiy, Andrii Skladan, and Ivan Aparshin

RELIGIOUS AXIOLOGY IN WARTIME THROUGH THE PRISM OF ORTHODOX ANTHROPOLOGY AND THE EUROPEAN VALUE SPACE

Introduction. The article examines religious axiology in the context of the Russian-Ukrainian war through the prism of Orthodox anthropology and the European value space. Particular attention is paid to human dignity, freedom, solidarity, responsibility, and the role of religious media in wartime. **The aim and tasks.** The aim of the study is to analyze religious axiology in the context of the Russian-Ukrainian war through Orthodox anthropology and European values. The tasks are to identify the core values of Orthodox anthropology, clarify the normative foundations of the European value order, determine the points of convergence and tension between them, and analyze the role of religious media and digital communication in the circulation of values. **Research methods.** The research combines axiological, comparative, hermeneutic, and discourse-analytical approaches. Theological, philosophical, legal, and media texts are analyzed in correlation with contemporary studies on war, religion, and digital communication. **Research results.** The study demonstrates that Orthodox anthropology interprets the human being as the image and likeness of God and therefore as a bearer of dignity, freedom, and responsibility. War appears not only as a political conflict but also as an anthropological crisis affecting the foundations of human coexistence. At the same time, the European value space reveals substantial convergence with the Orthodox personalist understanding of the person, although these values are expressed primarily in legal and political language. The analysis also shows that religious values are increasingly mediated through religious media and digital communication. **Discussion.** The main tension between Orthodox and European axiologies concerns not the values themselves, but the modes of their justification and social legitimation. In the Ukrainian wartime context, this tension is intensified by competing religious and political narratives. **Conclusions.** Religious axiology in wartime acquires theological, social, and communicative significance. Religious values become socially constructive when they support human dignity, freedom, solidarity, and responsibility.

Keywords: religious axiology, Orthodox anthropology, human dignity, freedom, solidarity, European values, religious media, Russian-Ukrainian war.

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026